

РОЗКРИВАЄМО УЧНЯМ СВІТ ПРИРОДИ ЦІКАВО

Сучасні прийоми формування природничої компетентності

Марія КУЗЬМА-КАЧУР, канд. пед. наук, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, Мукачівський державний університет, Закарпатська обл.

Розвиток допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, вміння самостійно чи в групі спостерігати й досліджувати явища природи, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів — такі основні напрями роботи на уроках природознавства. Успішно реалізувати їх можливо тільки впроваджуючи в освітній процес нові підходи до організації діяльності учнів, з-поміж іншого технології розвитку критичного мислення та інтерактивні методи. Зразки такої роботи під час опанування різних тем подає автор.

Мета природничої освітньої галузі — формування компетентностей учнів у царині природничих наук, техніки і технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду і критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної та природоохоронної поведінки у навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку.

Як зазначено у Державному стандарті, серед очікуваних результатів, яких учень має досягти на уроках природознавства, такі:

- відкриває для себе світ природи, набуває досвіду її дослідження, шукає відповіді на запитання, спостерігає за докільям, експериментує та створює навчальні моделі, проявляє допитливість і отримує радість від пізнання;
- опрацьовує і систематизує інформацію природничого змісту, отриману з доступних джерел, та представляє її у різних формах;
- усвідомлює розмаїття природи, взаємопов'язаність її об'єктів та явищ, пояснює роль природничих наук і техніки в житті людини, відповідально поводить у навколишньому світі;
- критично оцінює факти, поєднує новий досвід з набутих раніше і творчо його використовує

для розв'язання проблем природничого характеру.

Отже, важливо навчити дитину аналізувати й осмислювати інформацію, з якою вона щодня стикається, формувати вміння працювати в команді, прислухатися до думки інших і самостійно приймати рішення, визначати проблему через співвіднесення нових фактів із попереднім досвідом, розвивати ціннісне ставлення до природи. Звісно, що застосування старих дидактичних засобів не дозволить вповні реалізувати визначені завдання — на часі широке впровадження в освітній процес нових технологій і прийомів, зокрема інтерактивних та розвитку критичного мислення.

Наведемо приклади використання деяких з них під час вивчення різних природничих тем.

Прийоми розвитку критичного мислення

“Кошик ідей”

Засвоєнню теми **“Охорона птахів”** (2-й клас) може сприяти прийом “Кошик ідей”. Для цього учні об'єднуються в групи й обговорюють, що вони знають про птахів, особливості їхнього життя та як слід поводитись у природі, аби запобігти зменшенню популяції, а то й зникненню пташок. Свої міркування групи фіксують на папері, а потім представляють їх загалу й прикріплюють картки із записами до зображення

кошика на дошці. Роботу завершують формулюванням колективних висновків.

Прийом можна ефективно використовувати для зацікавлення дітей темою (питанням). Так, приступаючи до розгляду теми **“Форми земної поверхні України” (4-й клас)**, варто запитати в учнів: **“Що ви знаєте про гори?”**. Свої міркування школярі фіксують на стікерах і прикріплюють до символічного кошика. Після цього вчитель пропонує обрати із переліку ті записи, що називають форми земної поверхні, які є на території України.

Складання сенкана

Цей прийом останнім часом набув широкої популярності. Завдяки йому можна викликати позитивні емоції та сформулювати ціннісне ставлення до аналізованого явища, розвивати у молодших школярів уміння виділяти найсуттєвіші ознаки об'єкта та чітко й лаконічно формулювати висновки. Наприклад, **на уроці презентації “Не зривай первоцвіти” (2-й клас)** доцільно запропонувати учням скласти сенкан про перші весняні квіти.

Орієнтовний зміст сенкана

Первоцвіти.
Ніжні, привабливі, кольорові.
Пахнуть, чарують, звеселяють.
Шкода, швидко відцвітають.
Квіти.

“Рибна кістка” (Fishbone)

Аби навчати дітей детально (“по кісточках”) аналізувати інформацію, визначати причини, що породили проблему, аргументувати висновки й наочно продемонструвати, що кожне питання слід розглядати під різними кутами зору, рекомендуємо скористатися прийомом “Рибна кістка”. Спрацювати він може зокрема на уроці з теми **“Охорона лісу” (2-й клас)**. Аналізуючи проблему “Як зберегти ліс”, учні дійдуть висновку, що зникнення лісів пов'язане здебільшого з діяльністю людей, і зможуть визначити шляхи запобігання цьому лиху.

У голові скелета записують аналізовану проблему — **“Як зберегти ліс”**; на верхніх кісточках — причини виникнення проблеми: інтенсивне вирубування дерев та кущів, забруднення струмків, хижацький збір ягід і грибів тощо. На нижніх кісточках фіксують факти, що підтверджують причини виникнення проблеми, наприклад: **“В урочищі Синевир було виявлено незаконну вирубку лісу”**. Дотримуйтесь головного принципу — верхній і нижній ряди мають

— Ну як, ведмеді, вам отут? — питають діти.

— О, в цьому центрі дуже добре жити!

(Надіслала В. Титикало, м. Хуст, Закарпатська обл.)

бути логічно пов'язані. На хвості записують висновок, зроблений на основі попередніх розмірковувань над проблемою.

Інтерактивні методи

“Прес”

У 3-4-му класах школярі мають навчитися визначати відоме і невідоме в проблемі, наводити докази на підтвердження правильності своїх суджень, робити висновки. Як цьому може сприяти метод **“Прес”**, покажемо в контексті теми **“Заповідні території рідного краю”**. Діти стисло висловлюють свої міркування стосовно теми за такою схемою:

Позиція. Я вважаю, що для збереження природи в Закарпатській області треба створювати заповідники.

Обґрунтування. У заповідниках охороняють рідкісні види рослин і тварин, як-от ялина, бук, рись, дика кішка. Якщо їх охороняти, вони не зникнуть.

Приклад. У Карпатському біосферному заповіднику успішно відновлюються популяції бурого карпатського ведмедя, рисі, дикого kota, беркута та інших рідкісних видів тварин.

Висновок. Створення заповідників у Закарпатській області сприятиме збереженню та відновленню рослинного і тваринного світу краю.

“Дерево передбачень”

Запорукою виживання людини у світі є вміння критично оцінювати проблему, а саме:

- усвідомлювати наявність проблеми в навколишньому світі;
- з'ясувати, що відомо про цю проблему, й розмірковувати, як її розв'язати.

Як озброїти ним молодших школярів? Відомо, що перша реакція дітей на інформацію здебільшого емоційна — подобається/не подобається. Ефективний метод формування згаданих умінь — побудова **“Дерева передбачень”**. Наприклад, усвідомлення того,

Навчально-методичне забезпечення до підручника інтегрованого курсу

НОВА
УКРАЇНСЬКА
ШКОЛА

Я
ДОСЛІДЖУЮ
СВІТ

1
КЛАС

Робочий зошит учня

(О. Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко)

- ✓ Сучасний дружній до дитини формат
- ✓ Багато матеріалів для дослідницької діяльності
- ✓ Завдання, які допомагають малятам активно конструювати знання
- ✓ Цікаві комунікативні вправи

Заирніть
у зошит тут —
svitdovkola.org/1/1

ЗАМОВИТИ

Набір сюжетних картин

Яскраві малюнки-історії **для групової роботи**, які пов'язують всі освітні галузі й можуть стати центром тижня — його яскравим початком і чудовим підбиттям підсумків

Підписуйтеся
на розсилку сайту
SVITDOVKOLA.ORG,
і будете в курсі всіх
новинок!

Набір ігрових полів

Захопливі настільні ігри **для групової роботи**, які допомагають закріпити та поглибити знання, набуті протягом тижня

БЕЗКОШТОВНО!

Е-матеріали

на сайті svitdovkola.org

Планування освітньої діяльності, конспекти тематичних тижнів, інтерактивні презентації, матеріали для роздрукування тощо

БЕЗКОШТОВНО!

Навчальні матеріали стануть добрими помічниками творчого вчителя і вдало доповнять будь-який підручник курсу “Я досліджую світ”

Замовляйте
навчальні матеріали
у Видавництві “Світич”
(067) 504-50-22
(050) 761-72-59
books@dvsvit.com.ua
svitdovkola.org